
Hur ska man förstå urhistoriens släktlistor?

Bibelns elva första kapitel kallas allmänt för urhistorien. Det är historien från skapelsen fram till Abraham. I de här kapitlen finns det fyra släktlistor. Hur ska man läsa och förstå dessa? I den här artikeln försöker jag besvara två frågor: Kan man förvänta sig att det är historiska personer som presenteras i dessa listor, och kan de åldersangivelser som anges användas för att datera Adams skapelse och syndafloden?

Av: Tore Jungerstam

ALLMÄNT OM SLÄKTLISTOR

I början av 1900-talet såg många forskare släktlistorna enbart som en utfyllnad för att överbrygga luckor i tiden eller som ekon av gamla berättelser. Den synen är i dag svår att försvara. Släktlistor är en specifik, och numera väldokumenterad, genre. De används aldrig enbart för att fylla ut luckor, utan har till syfte att presentera historia på ett typiskt sätt för den tidens kultur. Så gjorde även sumererna och senare fenicierna när de beskrev sin civilisations framväxt genom släktlistor. Släktlistor kan beskriva en enskild familjs historia, eller framväxten av större samhällen och civilisationer. Speciella insatser som personerna hade gjort kan inkluderas i släktlistan. I sådana fall,

vilket Kains släktlista är ett exempel på, är fokus mer på att belysa kulturens och civilisationens framväxt än på enskilda individer.¹

Det finns två slag av släktlistor. En segmenterad släktlista inkluderar flera ättlingars släktlinje, medan en släktlista som omfattar endast en ättlings släktlinje kallas för linjär. Bland de sumeriska och akkadiska släktlistor som har återfunnits dominerar de linjära helt.² I urhistorien, däremot, finns bägge slag. En segmenterad släktlista hittas i Första Moseboken 10, där utbredningen av mänskligheten efter floden beskrivs i formen av en släktlista för Noas tre söner.³ De övriga listorna är i huvudsak linjära, men gemensamt för dem alla är att

den avslutande generationen är segmenterad. Så är alltså fallet i Kains släktlista i kapitel fyra, i Adams släktlista i kapitel fem och i Sems släktlista i kapitel elva.

FUNKTION OCH TILLFÖRLITLIGHET

Bland forskare finns divergerande åsikter om släktlistornas tillförlitlighet. Åsikterna sträcker sig från att de endast är litterära skapelser som är sent tillkomna och har föga historiskt värde, till att de är mycket gamla och grundar sig på adekvat information. Den senare åsikten har fått alltmer stöd vartefter kunskapen om släktlistor och deras användning har växt. Det framkommer också mer och mer empiriska belegg för att skriv- och läskonsten mycket tidigt var allmänt utbredd.⁴ Forskning om hur släktlistor har använts har gett mer stöd åt uppfattningen att släktlistorna är äldre, eller lika gamla, som berättelserna.

I vilken omfattning som listorna överfördes muntligt är omtvistat. Det finns ingen egentlig kunskap om huruvida och i vilken omfattning muntliga listor överfördes. Nödvändigheten av en period med enbart muntligt överförda släktlistor har samtidigt minskat vartefter nya fynd har klargjort existensen av skrivna listor mycket tidigt i den antika främre orienten. Den sumeriska kungalistan är exempelvis skriven så tidigt som det tredje millenniet f Kr.⁵ Det står i dag klart att inte bara sumererna utan även semitiska folk hade utvecklat en teknik att

skapa och bevara släktlistor före år 2000 f Kr. Fördelen med skriftligt överförda listor är bland annat att även svåra namn av mera okända anfäder lättare kan bevaras korrekt.⁶

Hur är det då med de höga åldrarna i Adams släktlista? Innebär inte redan Metuselas långa liv på 969 år att listan borde anses som en fantasiprodukt? Egyptologen Kenneth Kitchen påpekar att en hög ålder i en släktlista inte säger någonting om huruvida det rör sig om en historisk person eller inte. Han ger Enmebaragisi, kung av Kish, som exempel. Dennes ålder anges i källorna till 900 år. Men inte desto mindre har han efterlämnat tidiga sumeriska inskriptioner! Han var alltså en historisk person, trots den höga angivna åldern.⁷

KAN MAN PÅ BASIS AV SLÄKTLISTORNA FASTSTÄLLA TIDEN FÖR ADAMS SKAPELSE OCH FLODEN?

Två av urhistoriens släktlistor, Adams i kapitel fem och Sems i kapitel elva, inkluderar även åldersangivelser för när nästa generation föds. De här två listorna verkar också höra ihop. Det är en vanlig uppfattning att de ursprungligen utgjorde en komplett släktlista från Adam till Abraham, och man menar då att författaren till urhistorien valde att dela upp den i två delar så att den första delen, som presenterar tio generationer från Adam till Noa, placerades före flodberättelsen och de tio generationerna från Sem till Abraham placerades efter flodberättelsen.⁸

Dessa två släktlistor, med sina åldersangivelser, skulle då innebära att det är möjligt att räkna ut såväl tiden mellan Adams skapelse och floden som tiden efter floden fram till Abraham. Med hjälp av senare släktlistor skulle man helt enkelt kunna räkna ut inte bara vilket årtal floden täckte jorden utan också året för Adams skapelse.

Det var detta som ärkebiskop James Ussher, som levde 1581–1656, gjorde. Han är känd för sin kronologi grundad på bland annat Adams och Sems släktlistor. På basis av dem och andra bibliska tidsangivelser fastslog han tidpunkten både för skapelsen och syndafloeden. Skapelsen, menade han, skedde år 4004 f Kr och floden 1656 år senare, alltså år 2348 f Kr. Abraham föddes 292 år efter floden, som därmed innebär år 2056 f Kr.⁹

Frågan är bara om släktlistorna bör användas på detta sätt. Det finns nämligen skäl att ta hänsyn till vad forskningen i dag känner till om släktlistor och deras bruk i den antika främre orienten. Usshers synsätt, kombinerat med att levnadsspannet var så mycket längre för dem som föddes innan floden, innebär dessutom att alla Abrahams förfäder från Noa och framåt fortfarande skulle ha varit i livet när Abraham föddes. Ja, Noas son Sem skulle faktiskt ha dött drygt 30 år *senare* än Abraham. Är detta verkligen rimligt?

TELESCOPING

Denna och liknande frågor kräver ett noggrannare studium både av Bibeln och av andra samtida texter. Bland de kungliga sumeriska och akkadiska släktlistorna, som alla är linjära, finner vi att omfattningen oftast endast är tre generationer. Men det förekommer även längre släktlistor, upp till åtta generationer, och i flera av dessa kan en teknik som kallas för *telescoping* användas. *Telescoping* var vanlig i den antika främre orienten och innebar att man i sina släktlistor kunde välja att hoppa över ett antal generationer i sina förteckningar. Det blev en vanlig teknik, särskilt från och med den kassitiska perioden 1600 f Kr och framåt. *Telescoping* förekommer dock redan i Hammurabis lista på sina förfäder – och Hammurabi regerade 1792–1750 f Kr.¹⁰

Längden på släktlistor överskrider sällan 14 generationer. När ett behov uppstår av att utelämna någon eller några generationer är det dock sällan som detta görs i de tidigaste generationerna – de verkliga anfäderna. Inte heller brukar det ske i slutet av släktlistan, kanske för att det kan finnas människor som fortfarande kommer ihåg de senare generationerna. Om namn utelämnas brukar det i stället ske i mitten av släktlistan. Namn som är mer betydelsefulla bevaras längst.¹¹

Man kan notera att omfattningen verkar vara liknande för muntliga som för nedtecknade släktlistor. I regel överskrids inte

tio generationer även om det i skriftlig form skulle vara problemfritt.¹²

Ett bra exempel på *telescoping* får vi från Esarhaddons släktlista där han säger sig vara son till Sanherib som var son till Sargon som var son till Belu-bani, son till Adasi. Esarhaddons far och farfar är korrekt, men sedan hoppar man över hela 62 generationer till Belu-bani som var grundare till en av de tidiga assyriska dynastierna.¹³

Ett annat exempel är den assyriske kungen Adad-nirari III som i sin släktlista lämnade bort totalt 71 släktled mellan sin anfader Enlil-kapkapi och Adad-nirari II.¹⁴ Hoppar man över 71 släktled kan det röra sig om en tid på ca 2000 år, beroende på vilken längd på en generation man använder i beräkningen.¹⁵ *Telescoping* förekommer även i släktlistor med endast tre namn, även om det är vanligare i längre släktlistor. Till exempel hoppas ett tiotal generationer över mellan Merodach-Baladan I, Melisipak och Kurigalzu i den babyloniska kungalistan.¹⁶

Även vanliga människor hade släktlistor, upp till 12 generationer långa. *Telescoping* förekom också i dessa, speciellt om de gick tillbaka till en verkligt avlägsen anfader. Under sen babylonisk tid utvecklades så småningom ett system för att särskilja en direkt anfader från en fjärran förfader. Man särskilde son och ättling genom att använda olika ord. Så sent som 150 f Kr kunde skrivare ange fjärran förfäder från den kassitiska perioden, mer än 1000 år

tidigare, som sina anfäder.¹⁷

Man bör således vara medveten om att *telescoping* kan användas i släktlistor från den antika främre orienten. Man kan förvänta sig att listorna inte omfattar mer än 14 namn, i regel högst tio och om *telescoping* har använts är det antagligen i mitten av listan, inte i början eller slutet. Det finns därmed skäl att vara öppen för *telescoping* även i Bibelns släktlistor.

TELESCOPING I BIBELN

Innan jag fokuserar på släktlistorna i urhistorien ställer jag frågan huruvida det på andra ställen finns exempel på *telescoping* i Bibeln.

Det visar sig då att tekniken används i Bibeln på flera ställen. Ett exempel är Första Moseboken 46:16–18. Där räknas Silpas, en av Jakobs fruars, söner upp. Det intressanta är att listan innehåller såväl barn som barnbarn och barnbarnsbarn. En av dessa ”söner” är också en dotter. Ordet för son på hebreiska, *ben*, kan förutom son betyda en nära eller avlägsen ättling.

Gads söner var Sifjon och Haggi, Suni och Esbon, Eri och Arodi och Areli. Aasers söner var Jimna, Jisva, Jisvi och Beria, och deras syster var Sera. Berias söner var Heber och Malkiel. Dessa var söner till Silpa, som Laban hade givit åt sin dotter Lea. Hon födde dem åt Jakob, sexton personer. (SFB)

Texten säger alltså att dessa sexton, varav en var en dotter, var söner till Silpa som *hon* födde åt Jakob. Även det här exemplet visar att man inte ska förstå "son" eller "föda åt" som att det alltid handlar om ett biologiskt förälder-barn förhållande. Dottern Sera var Silpas "son" även om Sera i verkligheten var Silpas sondotter. På samma sätt anges "sönerna" till Jakobs andra fruar.¹⁸

Att släktlistor på andra ställen i Bibeln används så att generationer medvetet lämnas bort för att nå önskad symmetri framkommer genom följande exempel:

I Jesu släktlista i Matteus 1:1–17 finns tre sektioner med 14 generationer. Men när det i Matteus 1:8 sägs att Joram blev far till Ussia visste alla som kunde skriften väl att tre generationer utelämnades. Egentligen blev Joram far till Ahaziah, som blev far till Joas, som blev far till Amaziah som blev far till Ussia.¹⁹ Ussia var således Jorams barn-barns-barns-barn. Likaså kallas Josia för Jekonias far i Matteus 1:11, trots att han i själva verket var hans farfar. Man ska alltså förstå "Joram blev far till Ussia" som att Joram blev far till den linje som kulminerade i Ussia.²⁰

Ett otvetydigt exempel på *telescoping* finns också om man jämför Esras släktled ner till Aron i Esra 7:1–5 med Första Krönikeboken 6:3–15. Då märker man att det i Esrabokens version saknas sex generationer i mitten av listan, och därtill ett namn i slutet.²¹

Ytterligare ett exempel på möjlig *tele-*

scoping i Bibeln återfinns i samma sammanhang i Första Krönikeboken 6:1–3, där översteprästernas släktlista presenteras. Där anges tre släktled mellan Levi och Mose. Levi var således farfarsfar åt Mose. Men det som gör att möjligheten till *telescoping* behöver övervägas är att tiden i Egypten på andra ställen anges till 400 år (1 Mos 15:13 m fl), och denna tidsangivelse går inte ihop med de få släktled som anges i Första Krönikeboken. Namnet med fet stil i följande tabell anger det av syskonen som ger upphov till nästa generation i listan:

Levi	1	Levi blev 137 år
Gershon, Kehat , Merari	2	Kehat blev 133 år (2 Mos 6:18)
Amram , Jishar, Hebron, Ussiel	3	Amram blev 137 år (2 Mos 6:20)
Aron, Mose, Mirjam	4	

För att få en klarare bild av vilket tidsspänn ovanstående släktlista implicerar kan vi väga in följande information från Andra och Fjärde Moseboken:

Amram tog sin fars (Kehats) syster Jokebed till hustru... (2 Mos 6:20)

Jokebed var Levis dotter, som föddes åt Levi i Egypten (4 Mos 26:59)

Av dessa bibelverser förstår vi att Jokebed

hör till samma generation som Kehat. Hon föddes åt Levi i Egypten. Notera att språket är likadant som i exemplet ovan då det som anges inte är ett barn, utan en ättling, ett barnbarn. I vilket fall måste hon, eller hennes anmoder, ha blivit född åt Levi i Egypten. Jag antar att Levi var åtminstone 40 år innan han kom till Egypten och blev far till Jokebed. Innan hon hade vuxit upp och blivit fru åt Amram och fött Aron, Mose och Mirjam har det gått maximalt 60 år. Antagligen 30–35 år. Mose är ca 80 år när han leder ut folket ur Egypten, vilket leder till följande ungefärliga tidsram:

Levi flyttar till Egypten	
Jokebed föds	30 år senare
Jokebed föder Mose	90 år senare
Mose leder folket ut ur Egypten	170 år senare

Tiden i Egypten kan således inte ha varit i närheten av 400 år, om Bibelns släktlistor är kompletta. En naturlig lösning på detta problem är därför att än en gång hänvisa till *telescoping*.

TIDSANGIVELSERNA I URHISTORIEN

Finns det likartade problem i urhistoriens släktlistor, om man läser dessa utan att beakta eventuell *telescoping*? Svaret på detta är enligt min bedömning jakande. Vad gäller de tio generationer som levde innan flo-

den behöver det visserligen inte finnas någon annan utmaning än hur länge människan har funnits på jorden. Om detta kan man ha olika åsikter, vilket avgör om det är ett problem eller inte. Däremot skapas uppenbara problem om man inte beaktar möjligheten till *telescoping* i Sems släktlista från tiden *efter* floden.²²

Abraham föds i så fall 292 år efter floden i omkring 2000 f Kr. Floden täckte jorden ca 2300 f Kr. Beroende på hur man räknar kan man pressa tillbaka tiden för floden till ca 2450 f Kr och Abrahams födelse kan därmed förläggas till ca 2150 f Kr.²³ Efter floden började i vilket fall människan igen föröka sig från de åtta överlevande på arken, något som krockar rejält med den kunskap som arkeologin har fått fram till dags dato.²⁴

Exempelvis har man skrifter från och med ca 3500 f Kr. Detta vore i så fall 1000 år innan floden. Assyriens historia börjar ca 2600 f Kr. Sargon av Akkad grundar sitt imperium ca 2334 f Kr. Cheops, som byggde den största pyramiden i Giza, anses ha dött ca 2580 f Kr.

Jag låter Kenneth Kitchen belysa det faktum att floden svårligen kunde vara något som hände så sent som 2200 f Kr eller ens 2450 f Kr. Kitchen konstaterar att de kungliga arkiven under Egyptens tolfte dynasti, som varade mellan 1991–1783 f Kr, stoltserade med att presentera en räkka av hela 100 regenter som gick tillbaka till Menes som förenade kungadömet, och därefter till forna kungar från både norra och

södra kungadömet. Man menar att Menes regerade omkring 3000 f Kr. Till sist går förteckningen över till halvgudar och sist till gudarnas eget styre.²⁵

Samma situation gällde i Mesopotamien. En skrivare under Hammurabis tid, som regerade 1792–1750 f Kr, kunde räkna tillbaka 50 kungar tills han kom fram till Sargon av Akkad, ca 2300 f Kr. Om man inkluderar de föraktade gutierna kunde han räkna 71 kungar bakåt i tiden.²⁶

De äldre sumeriska dynastierna kunde räkna tillbaka ytterligare 84 kungar bakåt till den stora floden. Tillsammans innebär alltså detta att man kunde räkna 155 kungar bakåt till floden från Hammurabis tid. Man kunde också räkna upp åtta eller fler kungar som regerade innan floden.²⁷

Floden var något som man i den antika främre orienten betraktade som ett historiskt faktum och man delade därför upp historien i tiden före och efter floden.²⁸ Sett till källmaterialet finns det alltså inga problem med att en översvämningskatastrof verkligen har inträffat. Vad som däremot skapar svårigheter är om man daterar denna till ca 2450 f Kr eller senare.

Vi bör förstås alla vara ödmjuka inför arkeologiska dateringar. Även sådant som man inom dagens forskning är överens om kan i framtiden visa sig vara fel. Speciellt öppna för kommande förändringar bör vi vara när det gäller dateringar där det inte finns skriftliga källor. Men i det här fallet tycks det ändå finnas mycket fakta, även från skriftliga källor, som gör att uppfatt-

ningen att floden skedde 2450 f Kr eller senare blir problematisk. Om man tar *telescoping* med i beräkningarna även i läsningen av urhistoriens släktlistor skjuts floden å andra sidan tillbaka ett okänt antal år i tiden. Därmed har man inte på något sätt gjort avkall på Bibelns trovärdighet utan man tolkar släktlistorna som en autentisk produkt av den antika främre orientens historieskrivning.

MIN SLUTSATS

Av ovanstående skäl instämmer jag med Kenneth Kitchen när han konstaterar att man inte kan räkna ut tiden från Adams skapelse eller floden med hjälp av de släktlistor som finns i Gamla testamentet. Dock finns det goda skäl att utgå från att namnen som presenteras i urhistoriens släktlistor representerar verkliga, historiska personer.

Urhistoriens släktlistor gör att hebréerna spårar sin härkomst långt tillbaka i tiden. De namn som förekommer visar tecken på att vara mycket gamla. Många av namnen förekommer inte senare och man är inte ens säker på deras etymologi.²⁹ Släktlistorna visar således många tecken på att vara autentiska. I dessa släktlistor finns – till skillnad från andra folk – vare sig kungar eller halvgudar eller gudar.³⁰ Abrahams folk har i stället vuxit fram ur en värld av vanliga människor och deras rike har inte på något mirakulöst sätt sänkts ner från himlen som de sumeriska kungadömena. Släktlistorna spårar samtidigt inte

bara hebréernas ursprung, utan hela mänsklighetens och alla nationers, ända tillbaka till den dag då människan skapades till Guds avbild. Hur länge sedan detta skedde, eller när floden inträffade, kan dock inte fastställas på basis av de släktlistor som finns bevarade genom Bibelns texter.

Tore Jungerstam är teolog och specialiserad på Gamla testamentets exegetik. Han är verksam vid teologiska fakulteten på Åbo akademi. Denna artikel finns även publicerad på SEA:s nya resurssida Vetenskapochtro.se

SEA Papers är Svenska Evangeliska Alliansens (SEA) essäserie inom evangelikal teologi och etik. SEA är ett nätverk av kristna tvärs över samfundsgränserna. Vår vision är:

- att bygga ett nationellt nätverk av evangeliska/evangelikala kristna i Sverige, som tillsammans och i sina olika sammanhang utvecklar och bidrar med evangelikal teologi och tillämpar den i församlingsarbetet, i den teologiska debatten och i samhällsdebatten
- att vara en konstruktiv kraft som i öppenhet, dialog och debatt driver ett evangelikalt perspektiv
- att förmedla impulser från och kontakter med den växande världsvida evangelikala gemenskapen

SEA:s teologiska bas utgörs av Lausannedeklarationen.

Fotnoter:

1. Sarna 1989, 35–36, 40–41, 67–70; Westermann 1994, 324–325, 329; Mathews 1996, 279–284, 279–305, 427–439, 487–491; Waltke 2001, 105–113, 162–163, 186–190; McKeown 2008, 43–44; Jungerstam 2016, 43–45; Jungerstam 2017, 11–14.
2. Wilson 1977, 9, 57.
3. För en analys och kommentar av 1 Mos 10, se Jungerstam 2021.
4. Van de Mierop 2007; Charpin 2010; Gates 2020, 58. Se även referenserna i fotnot 1.
5. För en presentation av den sumeriska kungalistan och en jämförelse med de bibliska listorna, se Jungerstam 2017, 94–110.
6. Wilson 1977, 12, 55; Wenham 1987, 124–125; Hamilton 1990, 251–253; Westermann 1994, 348–351; Gates 2020, 58; Hess 2020, 145–156; Hess 2020¹, 68–69.
7. Kitchen 1966, 39–41; Jungerstam 2017, 9–10.
8. Wenham 1987, 249; Jungerstam 2017, 7–45; Jungerstam 2021¹, 73–75, 79.
9. Jones 2007, 25–26.
10. Wilson 1977, 59; Hess 2020, 146.
11. Wilson 1977, 33–34.
12. Wilson 1977, 134.
13. Detta kalkylerat enligt den ”kanoniska” Assyriska kungalistan King List A (AKL–A). Wilson 1977, 65.
14. Wilson 1977, 66–67. 71 släktled saknas alltså om man jämför Adad-nirari III:s släktlista, som man har funnit som en inskription, med den assyriska kungalistan (AKL–A).
15. En längd på 30 år generationerna emellan leder till 71 x 30 år = 2130 år.
16. Kungalistan A (BKL–A). Likaså förekommer *telescoping* i egyptiska listor. Wilson 1977, 67, 126.
17. Wilson 1977, 115–116; Kitchen 2006, 441.
18. 1 Mos 46:8–15; 19–22; 23–25.
19. 2 Kung 8:25; 11:2; 14:1, 21.
20. För fler exempel på *telescoping*, se Jungerstam 2021¹, 79–88.
21. För en presentation i tabellform, se Jungerstam 2021¹, 86–87.
22. För en detaljerad genomgång se Jungerstam 2021¹, 79–88.
23. Om man endast beaktar uppgifterna i släktlistorna går det inte att komma så här långt tillbaka i tiden, men det här ungefärliga årtalet nämns ändå ofta i litteraturen.
24. För en presentation med referenser av vad man menar sig känna till om den antika främre orienten under perioden som föregår det andra millenniet f Kr, se Jungerstam 2021, 20–22, 46–80, 159–166.
25. Kitchen 2006, 439.
26. Kitchen 2006, 439; Van de Mierop 2005, X.
27. Kitchen 2006, 439.
28. Så är det t ex i den sumeriska kungalistan. Jungerstam 2017, 94–100.
29. Hess 2009; 2020, 154–155.
30. Även de väst-semitiska amoritiska dynastierna, dit t ex Hammurabi hörde, spårade sin härkomst i släktlistor till tiden innan de var kungar. Sarna 1989, 35–36; Kitchen 2006, 440.

Litteratur:

Charpin, D.

2010 *Reading and writing in Babylon*. Harvard University Press. London.

Gates, M.

2020 "Archaeology and the Ancient Near East: Renewing a Culture-Historical Partnership". *A Companion to the Ancient Near East*. Snell (ed.). WileyBlackwell. Hoboken, 47–64.

Hamilton, V. P.

1990 *The Book of Genesis. Chapters 1–17*. New International Commentary of the Old Testament. Eerdmans. Grand Rapids.

Hess, R. S.

2009 *Studies in the Personal Names of Genesis 1–11*. Eisenbrauns. Winona Lake.

2020 "The Genealogies of Genesis 5 and 11 and Comparative Studies". *An Excellent Fortress for His Armies, a Refuge for the People. Egyptological, Archaeological, and Biblical Studies in Honor of James K. Hoffmeier*. Averbeck & Lawson Younger Jr (eds.). Eisenbrauns. University Park, 145–156.

2020¹ "Second-Millennium BC Cuneiform From the Southern Levant and the Literature of the Pentateuch". *Exploring the Composition of the Pentateuch*. Baker, Bergland et.al. (eds.). Eisenbrauns. University Park, 66–73.

Jones, F. N.

2007 *The Chronology of the Old Testament (16th ed.)*. Master Books. Green Forest.

Jungerstam, T.

2016 *Historien om Kain och Abel. En analys och kommentar av 1 Mos 4*. Kan läsas via www.urhistorien.com eller direkt via den här länken: <https://torejungerstamdotcom3.files.wordpress.com/2016/05/kain-abelberc3a4ttelsen-ihop-med-slc3a4ktlistan-fc3a4rdig-4.pdf>

2017 *En analys och kommentar av 1 Mos 5:1–6:8: Adams och människans fortsatta historia*. Kan läsas via www.urhistorien.com eller direkt via den här länken: <https://torejungerstamdotcom3.files.wordpress.com/2021/07/adams-toledot-fardig-ver-9.pdf>

2021 *Översikten av nationerna. En analys och kommentar över 1 Mos 10*. Kan läsas via www.urhistorien.com eller direkt via den här länken: <https://torejungerstamdotcom3.files.wordpress.com/2021/06/oversikten-av-nationerna-1-mos-10-1.pdf>

[021/06/oversikten-av-nationerna-1-mos-10-1.pdf](https://www.urhistorien.com/2021/06/oversikten-av-nationerna-1-mos-10-1.pdf)

2021¹ *Babel torn och Shems fortsatta historia*.

En analys och kommentar av 1 Mos 11:1–26. Kan läsas via www.urhistorien.com eller direkt via den här länken: <https://www.urhistorien.com/bibelns-urhistoria/babels-torn-och-shems-slakttavla-1-mos-11-26/>

Kitchen, K. A.

1966 *Ancient Orient and Old Testament*. InterVarsity Press. Illinois.

2006 *On the Reliability of the Old Testament*. William B. Eerdmans Publishing Company. Cambridge.

Mathews, K. A.

1996 *Genesis 1–11:26. Vol. 1A. The new American Commentary. An Exegetical and Theological Exposition of Holy Scripture*. Clendenen, E. R. (gen. ed.). B&H Publishing Group. Nashville.

McKeown, J.

2008 *Genesis*. William B. Eerdmans Publishing Company. Cambridge.

Sarna, N. M.

1989 *Genesis. The JPS Torah Commentary*. The Jewish Publication Society. Philadelphia

Van de Mieroop, M.

2005 *King Hammurabi of Babylon*. Blackwell Publishing. Oxford.

2007 *A History of the Ancient Near East*. Blackwell Publishing. Oxford.

Waltke, B. K.

2001 *Genesis. A Commentary*. Zondervan. Grand Rapids.

Wenham, G. J.

1987 *Genesis 1–15*. Word Biblical Commentary. Thomas Nelson. Dallas.

Westermann, C.

1994 *Genesis 1–11. A Continental Commentary*. Translated by J.J. Scullion. Fortress Press. Minneapolis.

Wilson, R. R.

1977 *Genealogy and History in the Biblical World*. Yale University Press. New Haven and London.